עין משפט נר מצוה

[שייך לעיל במשנה]

לז א מיי' פכ"ב מהל' עדות הלכה ה סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לח סעיף ד:

לח ב מיי' שם פ"כ הל' א סמג שם ולאוין ריג טוח"מ סימן לח:

גירסת רש"א ומהר"ם יד ביד דמפקי

לט ג מיי' שם הל' ג סמג שם טור ח"מ שם:

מ ד מיי' שם פי"ח הל' ג טוח"מ שם:

מא ה מיי' שם פ"כ הלכה ג סמג שם טור ח"מ שם:

מב ו מיי' שם פ"ה הל' ג סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ סי' ט ס"א:

רש"א למלקות ממיתה

איסטטית היא. ברב אלפס פי' לשון סטים (שבת דף סג:)

חייבי מלקות מנין. פי' מנין דאין לוקין עד שיגמר הדין על פיהם וא"ת ואמאי לא בעי נמי(א) כן חייבי ממון מנין דאין משלמין ממון עד שיגמר דין על פיהם וי"ל דכמו דבדיני נפשות דרשינן עד שיגמר דין מקרא דנפש בנפש דכתיב בעדים זוממין כמו כן כתיב ממון בעדים זוממין דכתיב יד ליד לא ינקה דמפקי מיניה (כתובות דף לג:) דממונא משלמין ודרשינן מיניה עד שיגמר הדין:

חייבי גליות מנין. פירוש מנין דאין לוקין עד שיגמר דין וקשיא דהא כשהעידו אחייבי גליות הרי הן חייבי מלקות וחייבי מלקות כבר גמרנו מרשע רשע ופ"ה דמההיא לא ילפינן אלא עדים הזוממין שהרשיעו הנדון* ללקות או למיתה דהאי קרא דרשע רשע בנידונין כתיב אבל כשהרשיעו הנדון לגלות לא גמרינן:

אף השנים מזימין הג' ומנין אפי' הן מאה ת"ל עדים. תימה אמאי לעדים אתא אפי' לארבעה *ונמצא אחד קרוב או פסול יותר מן הג' דכתיבי בקרא אבל טפי מארבעה לא וי"ל כיון שכתב אחת מזמת שתי כתות הוא הדין מאה:

אמר

[מהר"ם חגיה ומהרש"ל]

תורה אור

אי איסטטית היא זו אפי' בת ראשונה נמי לא? אמר ר' אבהו שקדמו והרגו, מאי דהוה הוה? אלא אמר רבא הכי קאמר אם אינה אלא בת אחת נהרגת, אי איכא טפי אין נהרגין, הא בלבד קאמר? קשיא. ההיא איתתא דאתאי סהדי ואישתקור, אייתי סהדי ואישתקור, אזלה אייתי סהדי אחריני דלא אישתקור, אמר ריש לקיש הוחזקה זו, א"ל ר' אלעזר *אם היא הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו, זימנין הוו יתבי קמיה דרבי יוחנן אתא כי האי מעשה לקמיהו אמר ריש לקיש הוחזקה זו א"ל רבי יוחנן אם הוחזקה זו, כל ישראל מי הוחזקו, *הדר חזיה לרבי אלעזר בישות - אמר ליה שמעת מילי *מבר נפחא ולא אמרת לי משמיה! לימא ריש לקיש דאמר כרבי יהודה ורבי יוחנן דאמר כרבנן? אמר לך ריש לקיש אנא דאמרי לך אפי' לרבנן, עד כאן לא קא אמרי רבנן התם דליכא דקא מהדר אבל הכא איכא הא דקא מהדרא ורבי יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יהודה עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם דאמרינן אטו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי אבל הכא הני ידעי בסהדותא והני לא ידעי בסהדותא:

מתני' *אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג *שנאמר נפש [א](תחת) נפש אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואם כן למה נאמר נפש [ב](תחת) נפש יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו? תלמוד לומר נפש [ג](תחת) נפש, הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין:

גמ' *תנא ברבי אומר לא הרגו נהרגין, הרגו אין נהרגין, אמר אביו ברבי: בני, לאו קל וחומר הוא? אמר לו לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין כדתניא *איש אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אמו ובת אביו מנין? ת"ל ערות אחותו גילה, עד שלא יאמר יש לי בדין - אם ענש על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת *שאין עונשין מן הדין, עונש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר ערות אחותך בת אביך או בת אמך אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו מנין? תלמוד לומר ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא עד שלא יאמר יש לי מן הדין: מה אם הוזהר על בת אמו שלא בת אביו ובת אביו שלא בת אמו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן, הא למדת *שאין מזהירין מן הדין. *חייבי מלקיות מנין? תלמוד לומר *רשע-רשע, חייבי גליות מנין? אתיא רוצח-רוצח, תניא *אמר רבי יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנדון, אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא *שפכת דם נקי שהרי אמרו חכמים *אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם ואין לוקין עד שיזומו שניהם, מיד קבל עליו ר' יהודה בן טבאי שאינו מורה הוראה אלא לפני שמעון בן שטח וכל ימיו של ר' יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו העד והיה קולו נשמע וכסבורין העם לומר קולו של הרוג, אמר: קולי הוא, תדעו למחר הוא מת אין קולו נשמע. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי דלמא בדינא קם בהדיה אי נמי פיוסי פייסיה:

מתני' על פי [ד]שנים עדים או שלשה עדים (יומת המת) אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה אלא *להקיש *(שלשה לשנים) מה שלשה מזימין את השנים אף השנים יזומו את הג', ומנין אפי' מאה ת"ל עדים. ר' שמעון אומר מה שנים אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין ומנין אפי' מאה ת"ל עדים *רבי עקיבא אומר לא בא השלישי להקל אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו, ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה, ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה מנין אפי' מאה ת"ל עדים

אמר

סנהדרין לג:

רש"א שנא' נפש בנפש [ועוד דברים יט וכן ככל המשנה]

חולין יא:

[לקמן יז. יח. סנהדרין נד. וש"נ ועי' תוס' בסנהדרין נג: ד"ה בשלא]

[סנהדרין לג.]

חגיגה טז: [תוס' סנהדרין פ"ו]

[סנהדרין כח.]

ב"ב קס:

שקדמו והרגו. את הבת הראשונה קודם שהטיל בת שניה: **מאי דהוה הוה.** ולמה לי למיתני אלא בת ראשונה: **בלבד.** משמע שיש עוד אחרת: **אישתקור.** הכחישו זה את זה בדרישות בית דין כשבדקום: **הוחזקה זו.** להביא עדי שקר ולא נקבל עוד עדות אחרת: **אם היא הוחזקה.** לחזר אחריהם כל ישראל מי הוחזקו לשמוע לה שתחזיק את האחרים כשקרים: **זימנין.** פעם אחרת: **הדר חזייה לר' אלעזר בישות.** החזיר ריש לקיש את פניו ונסתכל ברבי אלעזר בפנים זועפות שהבין ריש לקיש ששמע ר' אלעזר דבר זה מפי רבי יוחנן וכשאמרה לו לא אמרה בשמו: **דאמר כר' יהודה.** במתניתין איסטטית היא זו והוחזקה להזים: **דליכא דקא מהדר.** שאין אדם מחזר אחריהם לשכרם ולהרגילם תמיד לבוא לבית דין ולהזים את כל הבאים: **דקא מהדרא.** לבקש ולשכור עדי שקר: **הני ידעי בסהדותא.** אלו האחרונים ידעי בעדותה של זו: **מתני' עד שיגמר הדין.** אלא אם כן נגמר תחלה הדין של הנדון ליהרג ואחר כך הוזמו: **נפש בנפש.** בעדים זוממין כתיב לא תחוס עינך נפש בנפש: **לעשות לאחיו.** משמע שהרי אחיו עדיין קיים: **יכול משקבלו עדותן.** ובאה להם הזמה מיד קודם גמר דין של נדון יהרגו: **גמ' ברבי אומר.** כך היה שמו: **הרגו.** שלא הוזמו עד שנהרג הנדון על פיהם: **חייבי מלקיות מנלן.** אמתניתין קאי דקאמר אין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין ויליף לה מנפש בנפש דמשתעי בחייבי מיתות חייבי מלקות מנלן, העידוהו שחייב מלקות והוזמו מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין תחלה על פיהם: **חייבי גליות מנלן.** העידוהו שחייב לגלות והוזמו ותנן במתניתין סופג את הארבעים מנלן עד שיגמר הדין, דהאי, הואיל ולאו מדין כאשר זמם קא מתרבו לא אתי מלקות דידהו מגזירה שוה דרשע-רשע דמההוא לא ילפינן אלא עדים זוממין שהרשיעו הנידון ללקות (או למיתה) דהאי רשע רשע בנידונין כתיב: **אראה בנחמה.** לא אראה בנחמה וגמרא הפכו לברכה פ"א אראה בנחמה כשבע ימותו בניו ואראה בנחמתן: **אם לא הרגתי עד זומם.** שלא הוזם אלא אחד מהם והרגתיו: **שהרי אמרו חכמים כו'.** מתניתין היא מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם דכתיב והנה עד שקר העד ואמר מר (סוטה דף ב:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **אלא לפני שמעון.** שאם יטעה יורהו: **כסבורין.** הכל בלילה או ביום אינן רואין אותו: **מתני' מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם.** כדפרישית לעיל: **ר' עקיבא אומר לא בא השלישי כו'.** לא הוצרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן ששנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא אלא להחמיר עליו שלא תאמר הואיל ובלאו הוא היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה לימדך הכתוב שאף הוא מן מקיימי דבר: **על אחת כמה וכמה כו'.** °שמליטו מדה הטובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה הוא אומר (שמות לד) *נוצר חסד לאלפים במדת פורענות הוא אומר (שם) על שלשים ועל רבעים:

בדיני

*) [צ"ל טובה וכ"כ בפרש"י דלקמן כג. ד"ה על אחת ע"ש שהאריך בביאור יפה]

מסורת הש"ס

[כתובות לו:]

[כתובות כה:]

[עי' פרש"י בסנהדרין נו. ד"ה שנא]

[עי' פרש"י בחולין יא: ד"ה והתניא]

רש"א מ"ז

[פסחים כד. יבמות כב:]

[סנהדרין ו. וש"נ]

[עי' תוס' שבת יב: ד"ה רבי נתן]

[צ"ל להקיש שנים לשלשה כ"א בהרא"ש]

סנהדרין ט. [ס.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה חייבי מלקיות וכו' ואמאי לא בעי נמי כמי חייבי ממון:

נושא

"איסטטית"

מקרים שכת א'

של עדים מזימים

כת אחר של עדים

שבאים להזים

נושא

אין עדים זוממים נהרגין

עד שיגמרו הדין על פיהם

נושא/מבנה

= מקורות ל':

1) אין עונשין מן הדין (ק"ו)

2) אין מזהירין מן הדין

נושא

מעשה שהרג ר' יהודה בן טבאי

עד זומם שלא הוזם

אלא א' מהם

נושא

מה נלמד מהפסוק

"על פי שני עדים או על פי

שלשה עדים יקום דבר"

רבינו חננאל

ואוקמה ר' אבהו לטעמא דר' יהודה כשקדמו והרגו הראשונה ולולי כן אפי' הראשונה אינה נהרגת. ההיא דמייתי סהדי ואישתקיד אייתי אחריני ואישתקור אייתי שהדי אחריני אמר ריש לקיש הוחזקה זו. א"ר יוחנן אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו כלומר כשרין הן כרבנן דמתניתין דאמרי כל זמן שלא הוזמו כשרין הן. ואמר לך ר' יוחנן אפילו ר' יהודה לא פליגתו אלא דאמר אטו הני הוו בהדי הני והני בהדי הני דקא מסהדי הכי א) אבל הכא אפי' ר' יהודה מודה דכשרין מ"ט הני הוא דהוו ידעי בשהדותא אבל הני דאישתקור לא הוו ידעי. והלכתא כר' יוחנן. פי' הדר חזא (ליה ר') [לר'] אלעזר בישות. החזיר פניו ריש לקיש ונסתכל בר' אלעזר בן פדת תלמיד ר' יוחנן בפנים רעות כלומר השמע השמועות מפי ר' יוחנן ואינך אומרן משמו אילו הגדת לי כי ר' יוחנן אמר כך לא הייתי שונה בפניו: אין העדים אממין נהרגין עד שיגמר הדין. תניא רבי ב) אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין. א"ל אביו ק"ו הוא. א"ל לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא כו' ופשוטה היא. ואסיק' שאין עונשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין. וכן בחייבי מלקיות אתיא רשע (הוא) [רשע]. כתיב בחייבי מיתות אשר הוא רשע למות ובחייבי מלקיות כתיב והיה אם בן הכות הרשע מה בחייבי כריתות ובחייבי מיתות אין עונשין ואין מזהירין מן הדין כך חייבי מלקיות. בחייבי גליות נמי אתיא רוצח רוצח. תניא אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהן וכך אין לוקין ואין משלמין ממון עד שיזומו שניהן. הצדוקין היו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנידון: על פי שנים עדים או שלשה עדים כו' עד מנין אפילו הן מאה ת"ל עדים. פי' כשם שג' עדים מזימין ב' כך ב' מזימין ג' ומנין אפילו ק' שהעידו שב' באין ומזימין אותן ת"ל עדים. כלומר כי דין העדות מתקיימת בב' כמו שמתקיימת בק' נמצאת עדות ק' כעדות ב' כך לענין דין הזמה (ק"ב) [ק' וב'] שוים:

א) לפי גירסת רבינו אזדא קושית הרי"ף ע"ש: ב) לפנינו הגירסא ברבי:

הגהות הגר"א [א ב ג] במשנה נפש בנפש כצ"ל (וכ"ה ברש"י ובספרי ועי' תוי"ט): [ד] במשנה ע"פ שני עדים או [ע"פ] שלשה עדים יקום דבר כצ"ל. והוא בדברים יט:

גליון הש"ס רש"י ד"ה על אחת וכו' שמליטו מדה הטובה. עי' לקמן דף כג ע"א ברש"י ד"ה על אחת כמה וכמה: